

Arkeologisk schaktningsövervakning

KYRKAN 1

vid schaktning för läckande vattenledning Orsa socken och
kommun, Dalarna

2014

Arkivrapport dnr 138/13

Greger Bennström

© Lantmäteriet i2012/1270

Dalarnas museum, Falun, 2014

Inledning

Hösten 2013 uppstod en vattenläcka vid kyrkan i Orsa och man var tvungen att utföra grävarbeten inne på kyrkogården för att lokalisera läckan. I samband med att man tog upp ett schakt vid sakristian påträffades en större mängd ben. Församlingen tog därför kontakt med Länsstyrelsen Dalarna. Då Orsa kyrka har medeltida anor betraktar länsstyrelsen kyrkogården som fornlämning. Länsstyrelsen beslöt därför att Dalarnas museum skulle göra en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med det fortsatta grävarbetet. Beställare av arbetet var Orsa församling och beslut togs av Länsstyrelsen Dalarna, Dnr 431-10179-2013.

Orsa socken finns belagt i skrift första gången år 1325, men då verkar kyrkan redan finnas på plats. Kyrkans äldsta murdelar i nordväst dateras till ca år 1200. Sin nuvarande utbredning, förutom tornet och koret fick kyrkan under 1400-talet. Sedan dess har kyrkan byggts ut och renoverats ett flertal gånger. Då kyrkan är byggd på den sandmark som dominerar stora delar av centrala Orsa, har man haft ständiga problem med sättningar vilka förorsakat både sprickbildningar och ras (Ahlberg 1996).

Syfte / Målsättning

Syftet med schaktningsövervakningen var att försöka avgöra om de påträffade benresterna låg i intakta gravar eller om det rörde sig om återbegravda ben från tidigare grävarbeten på kyrkogården.

Metod

Ett schakt väster om sakristian hade redan tagits upp innan schaktningsövervakningen påbörjades. Schaktet skulle vidgas åt norr, men då man påträffade benrester stoppades grävarbetet. Förhållandena var besvärliga, tjälen var 0,1-0,2 meter djup och till att börja med snöade det vilket senare övergick till regn. Schaktväggen mot norr i det redan grävda schaktet dokumenterades i skrift och genom fotografering. Det fortsatta grävarbetet övervakades och skedde skiktvis med hjälp av en mindre grävmaskin. En planskiss över schaktet ritades och innehållet dokumenterades i skrift och genom fotografering.

Resultat

Området som undersöktes var ca 4x3 meter och låg direkt väster om sakristian. Schaktet grävdes ned till 2,5 meters djup. Den södra delen av schaktet som grävts innan schaktningsövervakningen började var ca 3x2 meter (Ö-V) och 2,5 meter djupt.

Marken var omrörd och inga tydliga kulturlager kunde iakttagas. I norra schaktväggen var mänskliga benrester, framför allt kranier, synliga. Det var svårt att rensa profilen då den var frusen, men området med benrester uppskattades till ca 0,8 meter brett och 2 meter djupt.

Vid den fortsatta utvidgningen av schaktet mot norr kunde kostateras att området med ben var en nedgrävning, vilken omgavs av något mörkare sand än i den övriga omgivande marken. Nedgrävningen var närmast oval och ca 2,0x0,8 meter (N-S) och 2 meter djup med något skålformad botten. Benen bestod mestadels av kranier och större rörben, vilka inte låg i någon inbördes ordning. Av kranierna att döma var det både unga och vuxna individer. Benen var också i relativt bra skick och visade inga tydliga tecken på förmultning. Benresterna lades i en hög för sig och täcktes med jord. När arbetet var avslutat återbegravdes benen på samma ställe som de hittats.

Slutsatser och utvärdering

I området där bengropen påträffades hade flera grävarbeten gjorts i modern tid. Man har grävt för både el, vatten och avlopp samt gjort en källare under sakristian. Det var en relativt tydlig nedgrävning utan rester av kistor eller konstruktioner. Benen bestod huvudsakligen av kranier och större rörben vilka tillhörde ett flertal individer. Benen låg inte heller i någon inbördes ordning. Det gör att den troligaste tolkningen är att det rör sig om en återbegravning av ben som framkommit vid något av de tidigare arbetena. Det hittades inga daterbara fynd i anslutning till benen vilket gör det svårt att uttala sig om dess ålder. De var dock välbevarade och visade inga tecken på förmultning.

Sammanfattning

I samband med grävarbeten för att lokalisera en vattenläcka vid Orsa kyrka påträffades mänskliga benrester utanför väggen till sakristian. Länsstyrelsen Dalarna beslöt därför att Dalarnas museum skulle övervaka det fortsatta grävarbetet. Syftet var avgöra om benen kom från gravar eller om det var frågan om en återbegravning. När det påbörjade schaktet utvidgades kunde det konstateras att benen kom från ett flertal individer och låg utan inbördes ordning i en 2x0,8 meter stor och 2 meter djup grop. Det är därför sannolikt att det rör sig om återbegravda ben som framkommit i samband de tidigare grävarbeten som gjorts på platsen.

Referenser

Ahlberg, Hakon. 1996. Dalarnas kyrkor i ord och bild. Skrifter från Västerås Stift Nr 6 1996, Årg 4. Borlänge.

Tekniska och administrativa uppgifter

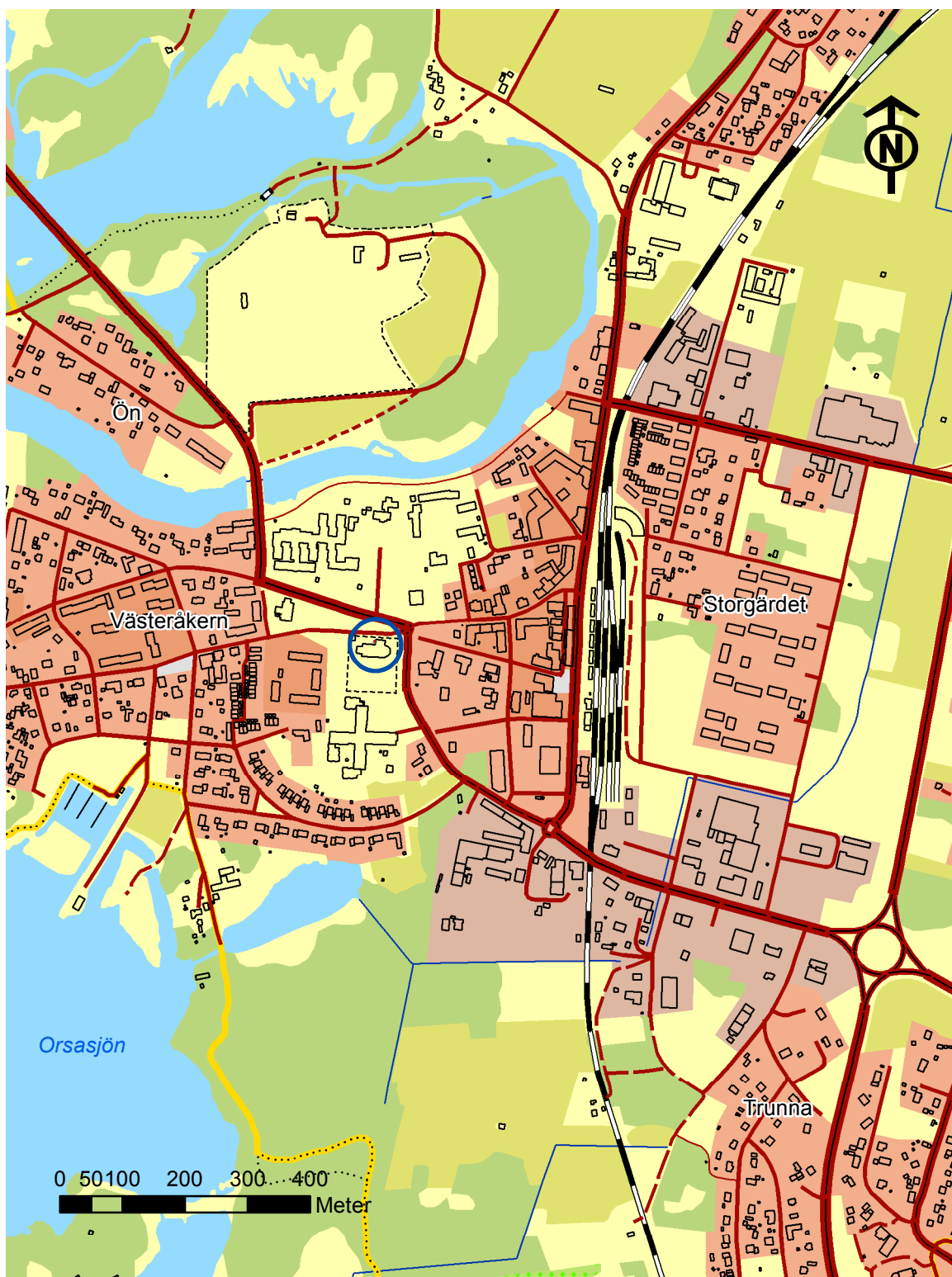
Länsstyrelsens diarienummer:	431-10179-2013
Socken:	Orsa
Fornlämning, RAÄ-nr:	-
Fastighet:	Kyrkan 1
Koordinater, mitten:	N 6776230
(SWEREF99 TM)	E 479232
Höjd (RH 2000):	166 m.ö.h.
Inmätning:	Manuell
Utförandetid:	2013-10-22
Undersökt yta, kvadratmeter:	7
DM projektnummer:	1530
DM diarienummer:	138/13
DM foto accesionsnr:	DM 2013/52
Arkeologisk personal:	Greger Bennström
Projektansvarig:	Greger Bennström

Dokumentationsmaterialet bestående av en planskiss och åtta digitala foton förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

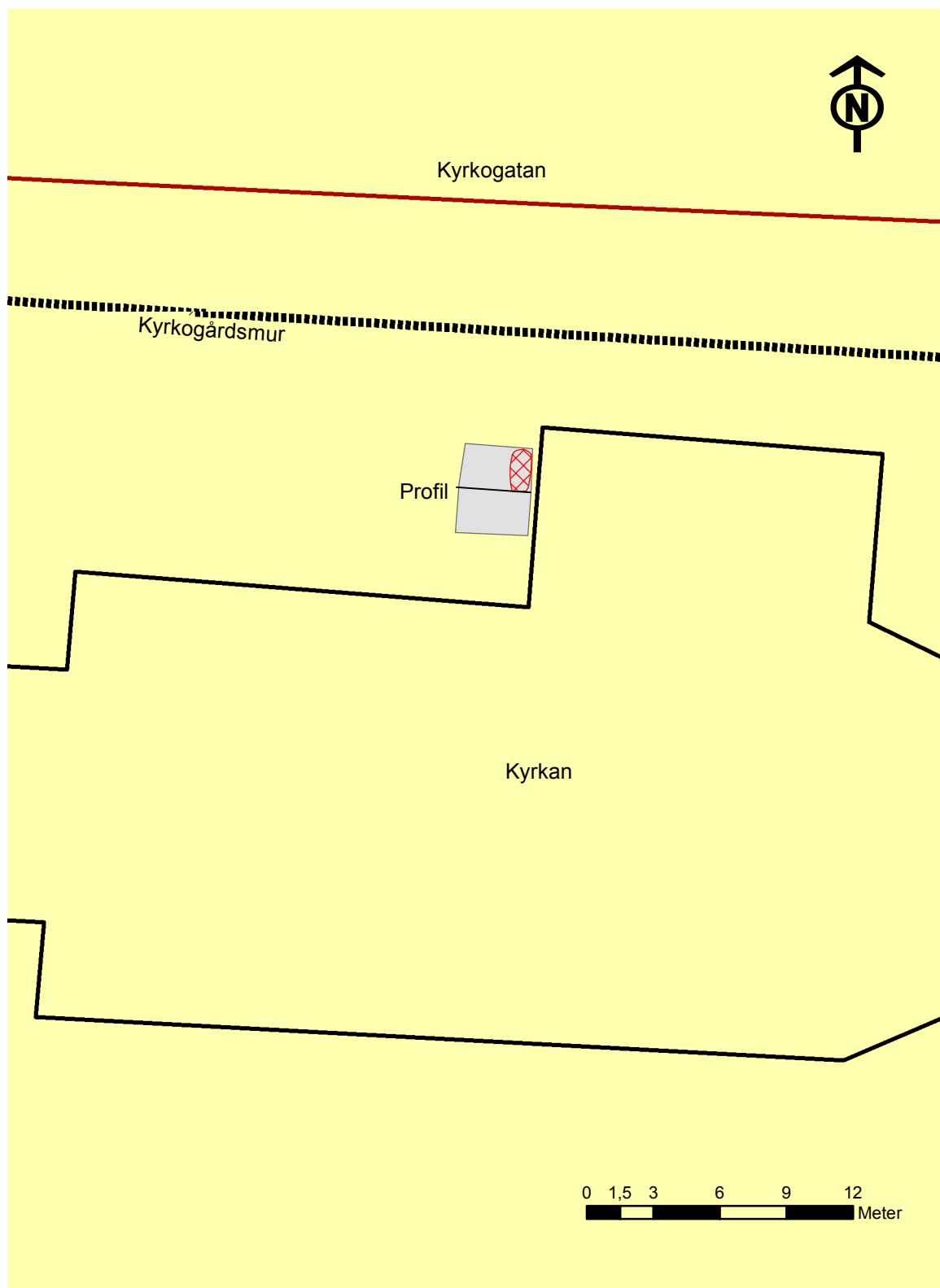
1. Översiktskarta, skala 1:10 000.
2. Detaljkarta plan, skala 1:200.
3. Fotografi anläggning.

Bilaga 1

Bilaga 1. Utdrag från fastighetskartan med kyrkan inom den blå cirkeln. Skala 1:10 000

Bilaga 2

Bilaga 2. Kyrkan med schaktet markerat med grått och bengropen med rött. Skala 1:200

Bilaga 3

Bengropen ovanifrån med norr nedåt i bilden och sakristians källarvägg i övre vänstra hörnet.
Fotograf: Greger Bennström.